

Rurban region

Om resultat och effekter av ett lärprojekt

Oktober 2019

Lennart Svensson
Christina Ehneström

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Bakgrund	2
2. Om utvärderingen	3
3. Resultat på individnivån	4
<i>Kunskaper/fakta</i>	4
<i>Förståelse och insikt</i>	5
<i>Handlingar</i>	6
4. Resultat och effekter på organisationsnivån	7
5. Vad behövs för fortsatt handling?	9
6. Sammanfattande slutsatser och förklaringar	11
7. Hur kan man gå vidare?	14
8. Referenser.....	16

1. BAKGRUND

Veta Advisor har fått ett uppdrag att studera resultat och att försöka fånga effekter av läroprojektet *Rurban Region*.

I inbjudan till att delta i läroprojektet *Rurban Region* fanns följande text:

”Vad betyder *stad* och *land* i dag? Är bilden av staden som modernitetens motor och landet som rekreation och råvarubas fortfarande giltig? Vilka fakta och föreställningar ska vi som regionala utvecklare utgå från när vi arbetar med hela regionens utveckling och tillväxt?”

Reglab bjuder in till läroprojektet *Rurban region* där ambitionen är att utgå från en helhetssyn, där stad och land är ett intrikat nät av relationer. Där vi i stället för dikotomin stad - land fokuserar på samspel, synergier och ömsesidiga beroenden. Vi fördjupar oss i det historiska perspektivet och olika tiders planeringsparadigm, men diskuterar också framtiden: Vilka platser kan tänkas blomstra i olika möjliga framtider?”

Läroprojektet *Rurban Region* syftar alltså till att öka kunskapen om relationerna mellan stad och land i ett historiskt, nutida och framtida perspektiv. Läroprojektet ska bidra till nya perspektiv på olika platsers förutsättningar i det regionala utvecklingsarbetet.

Det förväntade resultatet av läroprojektet *Rurban Region* är:

- Ökad kunskap om relationerna mellan stad och land i ett historiskt, nutida och framtida perspektiv.
- Ökad kunskap om stad och land ur ett systemperspektiv.
- Insikt i aktuell forskning om ”rurbanitet” och planeringsnormer.
- Metodutveckling.

Läroprojektet är ett samarbete mellan Reglab och *Forskargruppen Urbana och regionala omvandlingar* på Chalmers arkitektur och samhällsbyggnadsteknik.

Projektet har genomförts under fyra tillfällen - heldagar - under 2019. Målgruppen var regionala utvecklare inom samtliga områden, både sakområdesansvariga och förändringsledare. Antalet deltagare har från början varit 75. Deltagarna kom från 36 organisationer och representerade 47 olika yrkesroller. Mellan 60 och 65 personer deltog vid de fyra workshopparna. (Fyra personer slutade sina tjänster och fullföljde därför inte deltagandet.) Det fanns en ledare som var ansvarig för innehållet, en för processen och samt en akademisk ledare som ansvarade för att koppla läroprojektet till aktuell forskning. Deltagarna förväntades bidra aktivt

och återkoppla till sin hemorganisation. Deltagarna förväntades också avsätta tid för inläsning och hemuppgifter mellan träffarna. Det fanns hemuppgifter inför varje workshop.

2. OM UTVÄRDERINGEN

VETA Advisor har blivit tillfrågad att gå igenom den dokumentation som finns för att se om läroprojektet har lett till resultat och effekter - både för de deltagande individerna och i deltagarnas egna organisationer.

Egendokumentationen som finns, och som är förhållandevis utförlig, består huvudsakligen av följande:

- 1) Enkät svar. Enkäten är kort och berör frågor om land och stad. Frågorna handlar om i vilka sammanhang man pratar om land och stad, vad man pratar om och varför man gör det på det sättet. Enkäten besvarades av 60 personer. Den genomfördes före den första träffen.
- 2) Svar på en hemuppgift inför den avslutande workshopen. Här fick deltagarna från varje region enskilt eller (oftast) tillsammans svara på följande frågor: vad problemet består av; områden som behöver utvecklas; vad ett rurbant förhållningsätt innebär för deras arbete; hur ett sådant förhållningsätt skulle kunna förmedlas till ansvariga och kolleger. 28 svar på dessa frågor lämnades in och i flera fall var det relativt utförliga resonemang som fördes (3–4 sidor).
- 3) En ”att göra”-lista inför sista träffen. Denna lista fylldes i av 36 personer, men det kan också vara flera från samma region eller organisation som hjälptes åt med att utföra uppgiften. Svaren är oftast kortfattade och precisa.

Vi har noggrant gått igenom denna dokumentation för att studera eventuella resultat av läroprojektet och för att försöka fånga effekter av de fyra workshopparna. Utöver dokumentanalysen har vi genomfört 4 intervjuer med personer som deltagit i föreliggande läroprojekt samt något annat läroprojekt som Reglab anordnat.¹ Ytterligare en person har redovisat skriftliga kommentarer på intervjufrågorna. Syftet med dessa intervjuer har varit att få en bild av hur detta läroprojekt har påverkat i förhållande till andra läroprojekt. Vi har också återkopplat en preliminär rapport till Reglab för gemensam analys och diskussion om slutsatserna.

För att analysera vilka resultat och effekter som workshopparna har haft så använder vi oss av en analysmodell där påverkan av en läroprocess (från individ till organisation) kan ske i olika steg, enligt följande:

¹ Urvalet av intervju personer gjordes utifrån en lista som uppdragsgivaren tillhandahöll på totalt 12 personer som deltagit i ytterligare någon läroaktivitet. Vi valde att rikta oss till de personer som varit närvarande vid de alla eller minst tre av lärtillfällena.

Information handlar om att deltagarna har fått fakta eller data om frågeställningen eller inom området. *Förståelse* och *insikt* kräver en djupare kunskap, att kunna se samband, sammanhang och drivkrafter. *Vilja* och *intresse* kan ses som ett första steg eller som en förutsättning för handling. Förändring och *handling*, som följd av en lärprocess i dessa steg, kan gälla nya sätt att arbeta, stödja, prioritera och besluta i frågor om regional utveckling. När handlandet blir *rutiner* har de institutionaliserats i en organisation och de blir då mer hållbara.²

Effekter är svåra att mäta och komplicerade att beforska, särskilt som de blir tydliga först efter en relativt lång tid i en organisation. Effekter kan ändå fångas med hjälp av indikatorer och teorier om hållbarhet (jfr Vedung 2009).

I det följande ska vi redovisa vår analys av datainsamlingen kopplat till den påverkanskedja som presenterats ovan, dvs. från information hos en individ till användning och rutinisering i en organisation.

3. RESULTAT PÅ INDIVIDNIVÅN

Vi ska kortfattat redovisa hur deltagarna beskrivit vad de lärt av deltagandet i de fyra workshopparna.

KUNSKAPER/FAKTA

Det är uppenbart att deltagarna lärt sig fakta och fått kunskap om förhållandet land och stad i vid mening. Det framgår tydligt av all den dokumentation som är tillgänglig. Det gäller särskilt dokumentationen inför träffarna och utsagorna och i slutet på lärprojektet. Sedan är det alltid svårt att bedöma vilken kunskap deltagarna har haft med sig in i projektet. Det verkar ha varit kunniga, erfarna och engagerade deltagare som aktivt sökt sig till lärprojektet. Avhoppen har varit få och närvaron hög, vilket tyder på att deltagarna varit nöjda med både innehåll och arbetsformer.

² Det som presenterats ovan är en strikt rationell modell för handling. I praktiken kan handling uppstå på olika sätt och även gå i motsatt riktning. Kunskap och förståelse kan komma som följd av att handling som mer uppstår av slump och tillfälligheter, inte som följd av rationell planering.

FÖRSTÅELSE OCH INSIKT

En röd tråd under workshoparna har varit ”vad är problemet - egentligen?”. I utgångspunkten finns en tanke om att ett gemensamt arbete med problemformulering är centralt för läroprocessen. Att ha en gemensam problemformulering ses som grunden för ett framgångsrikt regionalt utvecklingsarbete. Många deltagare lyfter fram att arbetet med målformuleringar idag dominerar på bekostnad av en fördjupad problemanalys. Här tycker man att projektet har haft helt rätt utgångspunkt och att det har bidragit till en fördjupad förståelse och en större insikt.

Deltagarnas svar (baserat på hemuppgiften till workshop 4) visar tydligt på en fördjupad problemförståelse och en ökad insikt i frågan. De allra flesta av deltagarna lyfter fram att det är ett stort problem är att vi har staden som norm och även ser staden som motor för regional utveckling. En norm är inte nödvändigtvis byggd på fakta, utan mer på föreställningar om vad som ger status, är värdefullt, innebär en styrka och ses som något attraktivt. Staden är det som ska eftersträvas och ses som en lösning på en rad samhällsproblem - kreativitet, tillväxt, framgång osv. Ur det perspektivet blir landsbygden ett problem. Den har brister och kräver att den kompenseras med resurser utifrån, i stället för att uppfattas som varierad och specifik samt med en egen utvecklingskraft.

Normerna om staden kan därför begränsa landsbygdens utveckling, bl.a. genom att normerna leder till en brist på investeringar, bostadsbyggande, företagsutveckling, kompetensförsörjning, investeringar i bredband, tillgången till offentlig och kommersiell service. Ett konkret exempel är hur företagens frukostmöten nästan alltid förläggs till centralorten. En rad andra exempel på denna obalans i synen på land - stad framkommer i dokumentationen.

Varför blir staden en så stark norm för regional utveckling? Svaret som ges av deltagarna är att man i diskussionen ser urbaniseringen som deterministisk och därmed omöjlig att påverka.

Av dokumentationen framkommer alltså ett ändrat synsätt på regional utveckling. Flera av deltagarna betonar vikten av att helt och hållet skifta fokus i regionalpolitiken. En renodlad och begränsad tillväxtpolitik enligt dagens modell kan därför ses som en del av problemet eftersom den inte innefattar en hållbarhetsdimension.

Några av deltagarna lyfter fram att de regionala strategierna är för allmänna och inte ger vägledning för konkret utveckling av landsbygden. Olika geografier kräver olika lösningar, oavsett om det handlar om stad eller land, menar de. Andra betonar att det finns flera centra och periferier i en region och att det är samspelet dem emellan som leder till dynamik och utveckling. Det perspektivet innebär att se en region som sammansatt av funktionella nätverk med integration och förstoring som samtidigt processer, där länsgränserna inte är avgörande för samspelet. I intervjuerna framkommer hur deltagarna fått en ökad insikt i problematiken land - stad på olika sätt.

”Det förstärkte och fördjupade, framförallt den normkritiska läsningen av styrdokument. Nu läser vi med andra glasögon.”

”Jag har haft kunskap om statistik och annat tidigare, men nu är det lättare att koppla ihop saker. Hållbarhet börjar bli viktigt, där tillväxten sätts in i ett bredare perspektiv.”

Vikten av att ha med politikerna i de strategiska diskussionerna påtalades i intervjuerna.

”Politikerna är nog inte riktigt med på banan om ett nytt synsätt, men kanske i frågan om strategin. Vi har kommit en bit på väg. Vi har inlett en rurban diskussion.”

Sammantaget visar dokumentationen på resonemang och iakttagelser som är intressanta och insiktsfulla. Allt tyder på att deltagandet i de fyra workshopparna har bidragit till en fördjupad förståelse och en förstärkt insikt hos deltagarna när det gäller relationen land - stad. Dialogen med kolleger och stödet av forskningsinslag har varit avgörande för detta resultat. Samtidigt har arbetsformerna gett stöd för dialog, jämlika relationer och ett öppet förhållningssätt.

HANDLINGAR

De allra flesta uppger att deltagandet i workshopparna har lett till att de har agerat på något sätt i hemorganisationen. Deltagarna har bl.a. rapporterat på möten, gjort övningar i normkritiskt tänkande, kritiskt gått igenom texter och planer, tagit fram material. Ett återkommande svar är att mycket är på gång, men att det inte ännu går att visa på konkreta resultat och effekter.

”Vi har fört in saker i RUS:en och andra skrivningar, men de är ute på remiss. Här kan man se att vi gått från att se saker utifrån ett stadsperspektiv till att beskriva platserna med dess olika förutsättningar.”

Det finns dock ett fåtal deltagare som svarat att de inte har ändrat något i sitt arbetssätt. De säger sig ha svårt att tillämpa ett ruralt perspektiv i arbetet.³

Sammantaget är det ändå tydligt att deltagarna på olika sätt har kunnat omsätta lärprocesserna i det egna arbetet (se nedan). Det är ovanligt att deltagande i utbildning eller i nätverk har en sådan tydlig koppling till handling (Brulin och Svensson 2012). En viktig förklaring till det positiva resultatet är urvalet av deltagare som har en position i organisationer som arbetar med

³ Vi kan inte med en sådan här begränsad studie visa att det rurbana perspektivet är mer framgångsrikt än ett mer traditionellt sätt att arbeta med regional utveckling. Det viktiga är ändå att deltagarna uppfattar att de har fått nya insikter och perspektiv som hjälper dem att se frågan på ett nytt sätt och att det är till nytta i deras eget arbete. Alla deltagarna är överens om att regional utveckling är en komplex fråga som inte kan lösas på ett enkelt sätt, utan att det krävs en tydlig koppling till den lokala kontexten. Det krävs alltså olika lösningar och förhållningssätt beroende på situationen. Samtidigt finns det en tydlig frustration över de begränsade effekterna av alla projekt och utvecklingsåtgärder som sker efter traditionellt mönster. Dessa åtgärder har inte förmått motverka de starka centraliseringskrafterna och en ökad polarisering i samhället där landsbygden har varit förlorare.

frågan. Deltagarna var motiverade och intresserade av att få en fördjupad kunskap och att kunna använda denna kunskap i det egna arbetet. Samtidigt har frågan blivit väldigt aktuell och synlig i den offentliga debatten på senare tid.

4. RESULTAT OCH EFFEKTER PÅ ORGANISATIONSnivån

Vår genomgång visar på tydliga resultat på individnivån, framförallt när det gäller en fördjupad förståelse och en ökad insikt.

Det vanligaste svaret handlar om en ökad medvetenhet i val av begrepp. Det är viktigt att inte likställa landsbygden med problem, utan även att se på möjligheter till utveckling. Negativa bilder av platser blir lätt självuppfyllande, menar deltagarna. Man ska tala om hållbar *livsmiljö*, inte hållbar *stadsmiljö*. Begreppet landsbygd ska ersättas med *landsbygder* för att visa på de skillnader som finns mellan olika delar i en region. I stället för att tala om motsättningar mellan land och stad kan man fokusera på hur olika områden kan *komplettera* varandra och hur de ”*mellanrum*” som finns kan överskridas. I intervjuerna gavs exempel på hur förståelsen och insikten i frågorna hade ökat genom workshopparna och att det var en påverkan som var konkret.

”Mitt förhållningsätt till regional utveckling har påverkats. Det var en resa. Jag såg det när vi tänkte tillbaka vid sista tillfället. Det rurba perspektivet är inte okonkret. Det påverkar hur vi gör saker. Förändringen kommer på lång sikt. Det kan handla om hur vi organiserar innovationsstöds-systemet, t.ex. att vi inte ska satsa allt på en stor Science Park. Nu måste stödsystemen anpassa sig efter platserna, inte tvärtom som det var tidigare.”

”Jag har lärt mig saker. Jag har varit inne på det tidigare, men insikter har förstärkts och fördjupats. Det gäller t.ex. vikten av att det finns en mottagarkapacitet på mindre orter. Forskningsinslagen har bidragit till detta.”

”Jag har fått ökade kunskaper och nya insikter. ’Portarna var väl öppnade’, men saker har blivit tydligare.”

En fördjupad förståelse och en ökad insikt är dock i sig ingen garanti för handling och organisatorisk förändring. I dokumentationen finns dock en rad exempel som tyder på att även handlandet i den egna organisationen har förändrats. Ett exempel på detta är en strävan mot att arbeta mer processinriktat, öppet, småskaligt och utifrån skilda förutsättningar i regionen. Platsens specifika förutsättningar betonas starkt som utgångspunkt för valet av insatser och stödsystem. Linjära planeringssystem anses inte lämpliga för att lösa komplexa problem och samspelet mellan land och stad.

Andra svar som pekar på en ökad insikt handlar om vikten av delaktighet och medborgardialog i ett framtidsinriktat regionalt utvecklingsarbete. Framtidsscenarioer kan vara ett hjälpmedel i detta arbete, menar deltagarna. De lokala nätverken ses som viktiga resurser i ett utvecklingsarbete som mer ska drivas underifrån.

Ett tydligt resultat av workshopparna är att det *rurbana* perspektivet tydligare kommer in i styrdokument och strategier i flera regioner. Perspektivet och synsättet har ofta funnits tidigare i dessa dokument, men är nu tydligare framlyft, enligt utsagorna i deltagarnas redovisning.

En fråga som deltagarna skriftligt fick kommentera gällde hur de förmedlade de *rurbana* perspektiven till kolleger och till politiken. Frågan syftade alltså till att belysa hur kunskaperna från nätverken fördes in i den egna organisationen. Svaren pekade på vikten av ett långsiktigt inkluderande arbete, men också betydelsen av att få in perspektivet i det pågående RUS-arbetet. Det handlar, menar deltagarna, om att anlägga ett helhetsperspektiv där den *rurbana* frågan inte ”hamnar mellan stolarna”. Det gäller att synliggöra vilka områden som tjänar och förlorar på en viss lösning när man tar beslut om stöd och åtgärder.

I svaren betonas starkt vikten att se hela länet - med både dess möjligheter och utmaningar - i såväl landsbygds- som stadsområden samt hur dessa delar kan komplettera varandra.

Vi ska sammanfatta redovisningen ovan med några exempel på hur man arbetat med frågan land - stad på en organisatorisk nivå i olika regioner och bland berörda organisationer.

I en region testade man att addera de olika perspektiven på ett verkligt case, som sedan presenterades både internt och externt med ett flertal olika aktörer inom ramen för en läroprocess. En broschyr togs fram som beskriver metoden och som lyfter fram exempel på frågor ur ett *rurbant* perspektiv.

En region ska i fortsättningen systematiskt och rutinmässigt arbeta med konsekvensanalyser av beslut för landsbygdens del.

En region gör satsningar på kollektivtrafiken, både för resor in och ut från landsbygden.

En annan region arbetar utifrån principen om en funktionell geografi och ett holistiskt perspektiv där uppdelningen stad och land inte är styrande för utvecklingsarbetet.

Erfarenheterna från workshopparna kommer tydligt in i ett regionalpolitiskt program som håller på att arbetas fram.

I en region kommer man att genomföra en egen workshop med politiker, ledning och utvecklingsansvariga.

I en annan region arbetar man på olika sätt med kritiska lärprocesser med inspiration från workshopparna.

”Vi körde en normkritisk mini-WS på vårt nätverk med översiktsplanerare, och vi har även gjort det med kollegor och med en mindre politikgrupp... Vi har erbjudit kommunerna att vara med om de vill köra den på hemmaplan. Vi får se om de nappar!”

I intervjuerna framkommer mer konkret hur deltagarna försökt tillämpa det nya perspektivet i sina arbeten. Det sätt som man talar om och ser på tillväxt och hållbarhet, menar man, har betydelse för hur man handlar.

”Det är framförallt i de regionala strategierna som vi håller på att ta fram. Vi har en ambition att aktivt arbeta med strategierna. Vi kan t.ex. ifrågasätta tanken på att de centrala orterna ska fungera som tillväxtmotorer i regionen... Ett annat exempel är hur vi i regionen aktivt arbetar med ett ruralt synsätt i utformningen av servicen på små orter.”

”Jag har tagit med delar i den strategiska planen och har fått stöd av politiker. Det är frågor som är väldigt inne nu, vilket gör det lättare.”

”Positivt var att en person som jobbar med RUS:en kom med. Det har påverkat RUS-arbetet. Han har fått upp ögonen och blivit mer medveten om hur ska vi jobba med ett nytt perspektiv på landsbygden. Vi har ett industritungt län där landsbygden riskerar att komma lite i kläm.”

Tanken med att ha flera personer från en region med får stöd av deltagarna, men ibland var det svårt att hålla ihop gruppen.

”Hos oss var det olika deltagare som kom och gick. Det är bra om det är personer på samma enhet som kan prata ihop sig, men det kan vara svårt att få till det. Folk slutar och byts ut. I vårt fall blev det svårt med att jobba mellan gångerna och att göra hemläxor ihop.”

5. VAD BEHÖVS FÖR FORTSATT HANDLING?

Svaren ovan ger indikationer på att deltagandet i workshopparna har påverkat arbetet i den egna organisationen på olika sätt. Det är dock svårt att bedöma genomslaget av och de långsiktiga effekterna utifrån dessa typer av utsagor, som ofta har karaktären av resonemang och kanske lite önsketänkande.

En viktig fråga är därför vad deltagarna konkret tänker göra framöver, dvs. när workshopparna avslutats. Inför den avslutande workshopen fick deltagarna redovisa en ”att göra”-lista för att stärka det ruralt arbetet. Vi ska redovisa några av de vanligaste punkterna på denna lista.

- Normkritiska övningar för tjänstemän och politiker; en ”light”-version av workshopparna

- Fördjupningsdag för regionala politiker
- Externt stöd för att fördjupa rurba analys och strategier
- Förbättring av checklistor och beslutsunderlag
- Att lyfta fram skärgårdens och landsbygdens betydelse i alla sammanhang, bl.a. i utbildning
- Att behålla och stärka den rurba arbetsgruppen som finns i regionen
- Att göra en studie av olika platsers attraktivitet och kvalitet
- Att bygga allianser och nätverk med kommuner och andra aktörer
- Mer samarbete över ämnes- och avdelningsgränser, dvs. tvärsektorieellt
- Att påverka material och metoder som används i det regionala utvecklingsarbetet
- Anpassning av företagsstöden efter orternas förutsättningar
- Att lyfta fram det rurba perspektivet i uppföljningen av satsningar som görs
- Att starta ett projekt kring bok- och biblioteksbusar

Den genomgående bilden man får av de tänkta aktiviteterna ovan är ambitionen att föra in erfarenheterna från workshopparna in i det ordinarie arbetet och in i den regionala utvecklingspolitiken. Denna strävan efter att integrera projektresultat är ett sätt att hantera ett klassiskt och grundläggande problem med olika utvecklingsinsatser – särskilt de i projektförm – nämligen att de drivs vid sidan av "linjen" och verksamheten. Följden blir oftast att resultaten inte integreras i verksamheten. Den risken motverkas i det här fallet av att deltagarna redan arbetar med frågan och av att de har ett intresse av att utveckla sitt sätt att arbeta. Här kan man tydligt se värdet av en selektion av deltagare till workshopparna, vilket starkt har underlättat möjligheten för att det ska uppstå långsiktiga effekter. Deltagarna har en position och ett mandat att arbeta med frågan på hemmaplan.

Finns det något mer som kan göras för att underlätta effekter på organisationsnivån av en sådan här satsning? Flera av deltagarna menade att förståelse och insikt om att använda ett rurbant perspektiv fanns och hade utvecklats redan tidigare, men att man nu förlorade efter metoder och verktyg för att komma vidare i arbetet. För att övertyga kolleger krävs konkreta insatser som visar på värdet av att arbeta med ett nytt perspektiv, menade flera av deltagarna. Man önskade konkreta hjälpmedel för att systematiskt och långsiktigt kunna arbeta med frågan - i

prioriteringar, analyser, beslut och uppföljning. Det måste dock vara nya typer av verktyg, konstaterade man, inte de traditionella storskaliga och stadscentrerade. Det måste finnas lika många typer av verktyg som det finns geografier. Det handlar om att samtidigt kunna arbeta både strategiskt och flexibelt - utifrån förutsättningarna i olika områden.

6. SAMMANFATTANDE SLUTSATSER OCH FÖRKLARINGAR

Lärprojektet Rurban Region syftade till att ge deltagarna en ökad kunskap om relationerna mellan stad och land i ett historiskt, nutida och framtida perspektiv. Projektet skulle vidare ge deltagarna en ökad kunskap om stad och land ur ett systemperspektiv samt en insikt i aktuell forskning om ”rurbanitet” och planeringsnormer. Dessutom skulle projektet bidra till metodutveckling.

Det material vi har gått igenom pekar tydligt på att kunskapsmålen till stora delar har uppnåtts, men det är mer osäkert i vilken utsträckning projektet har bidragit till metodutveckling och organisatorisk förändring. Underlaget tillåter oss inte att dra några säkra slutsatser i det fallet. Det finns dock olika exempel på hur metodutveckling i organisationerna har gått till, men det har gått för kort tid för oss att visa på mer bestående effekter i detta avseende. I ”att göra listan” finns många tankar och även planer på förändring, men det är svårt att veta vad som kommer att hända i praktiken.

En jämförelse med deltagande i tidigare lärseminarier visar att de rurala workshopparna har haft ett tydligare fokus på handling, även om detta inslag även funnits med i andra liknande satsningar.

”Nu var det tydligt att det skulle vara flera från samma organisation. Man tog nog hemarbetsguppgifterna på större allvar och redovisade vad vi gjorde mellan gångerna. Det var tydligt att det skulle bli verkstad.”

Vår genomgång av en relativt omfattande egendokumentation visar sammanfattningsvis att workshopparna har bidragit till följande:

1 Ett tydligt normkritiskt förhållningsätt bland de deltagande individerna när det gäller den traditionella synen på regional utveckling med en dikotomi mellan stad och land. I stället betonas nu tydligare ett rurbant perspektiv med en helhetssyn, ömsesidighet och mångsidighet på regional utveckling; ett perspektiv som bygger på ett samspel mellan stad och land utifrån mer jämlika förutsättningar.

2 Deltagandet har hos många skapat eller förstärkt ett intresse och en vilja att arbeta på ett nytt sätt med frågorna. Forskningen och dialogen mellan deltagarna bidrog till att de fick ett nytt eller ett tydligare perspektiv på frågorna.

3 Nya kritiska lärprocesser har påbörjats i flera av deltagarnas organisationer. Det handlar om nya kunskaper (fakta), förståelse och insikt genom en fördjupad analys med stark inspiration från läroprojektet.

4 Konkreta förändringar har genomförts, men det är svårt att bedöma omfattningen och varaktigheten av dessa. Hemuppgifterna gav tydliga signaler om att lärandet var handlingsinriktat och att en återkoppling måste göras till den egna organisationen. En rad planerade aktiviteter finns redovisade i dokumentationen.

5 Det arbete som redan pågår mot en ruralt synsätt i många regioner har synliggjorts, förstärkts och fördjupats.

Intervjuerna gav dock inte en entydig bild av hur workshopparna påverkat arbetet i regionerna. Ett par personer menade att det fanns förbättringsmöjligheter. Det gällde forskarmedverkan, genomförandet, fokus på handling och behovet av konkreta verktyg. En jämförelse gjordes med en tidigare satsning *Framsyn*.

”I *Framsyn* var det mer fokus på metodutveckling, konkreta verktyg och större krav på att göra saker. Nu var det mer upp till en själv, att kritiskt granska texter och reflektera. Nu var det lite forskartungt, inte så mycket fokus på konkreta exempel och verktyg. Det var lättare i *Framsyn* eftersom det var frågor som engagerade fler. Men jag tror att det hade gått att göra det lite mer utmanande.”

Ett annat förbättringsförslag gällde upplägget, där heldagarsträffar var krävande för många ute i landet. Det hade varit lättare - ur den aspekten - med tvådagarsmöten.

Som helhet bedömer vi ändå att satsningen varit lyckad och vi kan även se resultat och effekter - både på individ- och organisationsnivån. Hur kan vi då förklara de lyckade resultaten och de resultat samt spår av effekterna som redovisats ovan? Vi ska lyfta fram några viktiga framgångsfaktorer som vi menar har stöd i erfarenhet och forskning (Brulin och Svensson 2012).

1 Det fanns ett stort behov av lärande på området. Frågan om land och stad och en ojämlik utveckling (till och med en polarisering) väcker intresse - både när det gäller behovet av en ökad kunskap och att hitta praktiska lösningar. Lärandet mellan deltagare från olika regioner var en viktig del i upplägget.

2 Ansatsen och utgångspunkterna för synen på regional utveckling har lockat och fått ett starkt stöd av deltagarna. Det gäller framförallt synen att det finns ett ömsesidigt beroende och en

komplementaritet mellan land och stad, liksom på den öppna och prövande processansatsen i ett regionalt utvecklingsarbete.

3 Det norm- och maktkritiska perspektivet, som hänger samman med det här perspektivet, har lyfts fram i nästan alla svar som intressant och tankeväckande. Den prövande och ifrågasättande ansatsen i lärprocessen - med stöd av forskarmedverkan - har starkt uppskattats och ledd till en fördjupad förståelse och insikt.

4 Värdet av att det (oftast) varit flera personer från samma organisation som deltagit. Det gör att man gemensamt kan förbereda och efteråt tillsammans reflektera över innehållet och dialogen. Det blir också lättare att genomföra förändringar av olika slag i den egna organisationen.

5 Det finns tydliga resultat kopplat till deltagandet, vilket annars är ovanligt vid den här typen av organiserade lärtillfällen. Det kan till stor del förklaras med att det var personer som redan var intresserade av frågan och som hade möjligheter att använda sina kunskaper i verksamheten.

6 Det finns en hel del som tyder på att resultaten kan leda till långsiktiga effekter. De insatser som gjorts eller planeras att göras är sådana som kan förväntas leva kvar efter projektiden - i dokument, planer, samverkansformer, nya kontakter m.m.

7 Ett professionellt genomförande av träffarna där olika personer var ansvariga för innehållet, processen och forskningsdelen.

8 Medverkan av deltagare från nationella organisationer - som Tillväxtverket, Vinnova och SKL. Det ger förutsättningar för en strukturell påverkan i framtiden. Deltagarna från dessa organisationer var inte bara med som observatörer, utan de gjorde sin "hemläxa".

9 Ett sätt att förstärka effekterna av lärtillfällen hade varit att involvera chefer och politiker på något sätt. Det kan handla om att de medverka vid olika tillfällen eller vid en avslutning som pekar framåt, baserat på den "att göra-lista" som tagits fram.

"Det fanns en tanke om att vi skulle återkoppla till våra chefer, men det har inte blivit av i en strukturerad form. Vi har relativt nyligen blivit en region och fortfarande dominerar frågor om sjukvård och kommunikationer i organisationen."

De förklaringar som punkterna ovan visar på, menar vi, är mer generella resultat som kan överföras till liknande satsningar inom områden som är komplexa och svåra att hantera. Det är en viktig kunskap som kan härledas ur detta projekt, som alltså handlar om hur man kan förstärka utbildningsinsatser som har en begränsad omfattning.

Samtidigt är det viktigt att tydliggöra förutsättningarna för projektet om man ska lära av det och överföra erfarenheterna till andra satsningar. Det har här handlat som en angelägen och aktuell fråga inom ett viktigt utvecklingsområde där urvalet bestod av engagerade deltagare som redan arbetade med frågan på något sätt. Kopplingen mellan lokala, regionala och nationella aktörer måste också framhållas som en viktig förutsättning för framgången. Bland deltagarna fanns nationella organisationer - som Tillväxtverket, Trafikverket, Vinnova och SKL.

7. HUR KAN MAN GÅ VIDARE?

Dokumentationen och intervjuerna ger ett mycket starkt stöd för arbetssättet, både i dessa workshoppar och andra lärseminarer, liksom till Reglabs sätt att arbeta med regionerna.

”Det har varit ett jättebra upplägg, både till innehåll och arbetsformer. Jag har varit med vid ett annat tillfälle. Det var också upplagt på samma sätt, så att vi ska jobba hemma. Vi kunde lära av varandra, fick redovisa hemläxor och ha vernissage. Det fanns även särskilda programpunkter för att lära av varandra... Det sår frön inför framtiden. Vi kan ta initiativ och påverka. Det gör att frågorna blir aktuella.”

Lärprojektet har gjort en tydlig skillnad. Det gäller framförallt för deltagarna och deras lärande med en ökad insikt och fördjupad förståelse som följd samt ett ökat intresse för frågan. Vi kan även se en skillnad i deras arbete och därmed kan man se konkreta resultat av lärprocesserna. Det finns även indikatorer på mer långsiktiga effekter av lärprojektet. De senare är dock svåra att belägga med den här typen av studie som framförallt bygger på en egendokumentation från projektet.

Ska man se lärprojektet som färdigt och avslutat? Ja, organisatoriskt är det ju genomfört, men på hemmaplan verkar ju arbetet gå vidare i flera fall. Det var väl så det var tänkt att fungera när man initierade det. Ett projekt har ju en början och ett slut.

En öppen ansats ger ju dock möjligheter till att nya initiativ tas och att kontakter som etablerats via workshopparna vidareutvecklas. Det verkar redan ha skett i olika former och det är inget som behöver styras eller planeras fram utifrån.

Man kan dock resonera om olika tänkbara sätt att förstärka det utvecklingsarbete som har påbörjats eller fördjupats i vissa organisationer.

En möjlighet att hålla frågan levande och att förstärka etablerade kontakter är att varje år ha en nationell konferens på temat Rurban utveckling. Nya deltagare kan bjudas in vid dessa tillfällen som ett sätt att sprida erfarenheterna. Framsteg och svårigheter kan redovisas och diskuteras

från olika regioner. Nya forskningsresultat kan presenteras. Möjligheten till offentlig debatt och påverkan underlättas genom ett sådant initiativ.

Ett annat sätt att gå vidare är att stärka samspelet mellan lokala, regionala och nationella aktörer. I lärprojektet fanns ju deltagare från alla dessa tre nivåer med. Det ger möjligheter till en mer strategisk samverkan som kan påverka system och strukturer. Vi ser spåren av några sådana initiativ, men här finns stora utvecklingsmöjligheter till nationella satsningar. Ett hållbart utvecklingsarbete kännetecknas av ett (dubbelriktat och lärande) samspel mellan lokal, regionala och nationella aktörer (Brulin & Svensson 2012). Lokal handling kan synliggöras, ge stöd och växlas upp på nationell nivå. Nationella regler, avtal och resursförstärkningar ger förutsättningar för lokala och regionala initiativ och satsningar. Nätverken mellan deltagare och organisationer är det som håller samman och skapar lärande både horisontellt och vertikalt. På det sättet kan ett *system* för utveckling och innovation skapas som både ger dynamik och påverkan av strukturer.

Bland deltagarna i lärprojektet fanns viktiga nationella aktörer - som Tillväxtverket, Trafikverket, SKL och Vinnova. De har alla möjligheter att initiera aktiviteter och projekt som ger fortsatt stöd för utveckling enligt ett ruralt perspektiv. Frågan om land och stad kan komma in på nationella konferenser och seminarier, liksom i SKL:s träffar för chefer och politiker. Reglab har en viktig roll som intermediärer i detta arbete med att koppla ihop den regionala och nationella nivån - som mötesplats, mäklare och motor.

En mer generell lärdom från satsningen visar att lärseminarier av det här slaget kan ha stor betydelse för förståelse och insikt för deltagarna. Träffarna verka också "så frön" till förändring i organisationerna och det regionala utvecklingsarbetet. En central utvecklingsfråga för framtiden blir hur chefer och politiker ska involveras som aktiva ägare av det rurala synsättet. Deltagarna tycks själva kunna påverka och involvera de närmaste och operativa cheferna, men det krävs mer för att få det nya synsättet ska bli strategiskt och styrande.

8. REFERENSER

Brulin, Göran & Svensson, Lennart (2012). *Managing Sustainable Development Programmes – A Learning Approach to Change*. Farnham: Gower.

Vedung, Evert (2009). *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur, s. 108ff.
Göran Brulin och Lennart Svensson 248